

GARESTINSKI PANOPTICUM – IZ VARAŽDINSKE KNJIŽEVNE
TRILOGIJE JOŽE SKOKA

(Naklada Tonimir, 2. obnovljeno i prošireno izdanje, Varaždinske
Toplice 2013.)

Težnja za analitično-sinteznom sveobuhvatnošću i dubinom zaokruženih čitavih, i to autorskih, knjižnih edicija (petoknjižja, recimo, kao u povodu 55. obljetnice književnoznanstvenog rada, 2007.), karakteristična je za ozbiljnost znanstvene metode prof. dr. sc. Jože Skoka. Unutar *garestinskoga troknjižja* – zapravo, ponovno petoknjižja, uzmu li se u obzir dopunjena i ponovljena njihova izdanja nepresušnih autorovih „varaždinskih tema“ – *Garestinski panopticum* (na početku takvog knjižnog vijenca) odlikuje se *višestrukim*, ali *uvjetnim*, *autobiografizmom*, i to književnoznanstvenim i osobnim, životnim.

I kad se radi o žanrovskim referencijama u autorovu probiru iz vlastitih „varaždinskih“ studija i eseja, književnih listića i feljtona, studija o književnoj baštini pod novim (kritičkim) svjetlom (a sve su to približno i naslovi među ukupno 6 poglavlja „varaždinskog panoptikuma“), pa čak kad se radi o *Intimnim dijagonalama* (također jednim od naslova poglavlja knjige), tekstovi Jože Skoka u *Panopticum*u ... suvereno nadrastaju očekivano područje *biografske vlastitosti*, *privatnosti* i ponovno tvore vrlo pouzdanu književnoznanstvenu *monografiju varaždinskoga književnog konteksta*, odnosno – tvore suvremeni *pregled hrvatske književnosti sjeverno/sjeverozapadnog kulturnog kruga*. Takvu ocjenu, među ostalim, potkrepljuje i nasumce izabrani tekst iz *Autobiografskih eseja i zapisa* (II. poglavlje) „Varaždinsko landranje s Matkom Peićem”,

koji se pretvorio u pravi (pobjednički) književni kviz.

S razlogom su analitičari *garestinske trilogije* Jože Skoka isticali njenu *značajnost za cjelinu hrvatske književnosti i kulture* (npr., Ivan Rodić: *Sva raskoš varaždinske književnosti*). Ili su u sustavnom i antologijskom zahvaćanju nacionalne i kajkavske književnosti u djelu J. Skoka naglašavali logičnim neizbježno „premještanje Skokova istraživačkog fokusa s jezične na topografsku disperziranost hrvatske književnost” (M. Kolar, Izazovi književne (mikro)topografije, str. 455), što će reći – i *premještanje na širi garestinski književni korpus*.

Podsjetimo – *prof. dr. sc. JOŽA SKOK* (rođen u Petrijancu 14. veljače 1931.), povjesničar hrvatske književnosti, esejist, književni kritičar, antologičar i urednik – prema ocjeni strukovne javnosti i mjerodavnih leksikografskih navođenja – središnja je ličnost kajkavske književne povijesti za razdoblje 19. i 20. stoljeća, pravi *suvremeni kajkavski enciklopedist*.

Među najznačajnijim je povjesnicima (i teoretičarima) hrvatske književnosti – nastavlajući tako nezaobilazan niz književnopovijesnih značajnika (i Varaždinaca): Vatroslava Jagića, Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, Branka Vodnika, Ivana Milčetića, Franju Galinca, Miroslava Šicela...

Iz monumentalnog – više no 60-godišnjeg – raznolikog književnoznanstvenog opusa toga samozatajnoga znanstvenika, valja izdvoji-

ti dva bitna područja njegova djelovanja: **ново vrednovanje kajkavskog konteksta hrvatske književnosti** (kao zaseban *strukovni i životni projekt*) i afirmaciju **dječje** kreativnosti i obrazovanja, te *književnosti za djecu*.

Autor je temeljnih književnopovijesnih monografija i nezaobilazne teorijske literature, osobito **antologija**, s područja **kajkaviane** – sagledavajući u njima dijakronijsko i estetsko-stilsko bogatstvo kajkavske književnosti kao temelja hrvatske kulture i umjetnosti (*Kajkavski kontekst hrvatske književnosti, Suvremeno hrvatsko kajkavsko pjesništvo* – 1985., *Ignis verbi kajkavicae*, 2007.).

Uzme li se u obzir Skokovo sustavno bavljenje kajkavskim kontekstom i tekstem hrvatske književnosti u svim žanrovima i razdobljima bogate joj dijakronije (skupljenih u 7 antologija i panorama – 3 žanrovske: poezija, drama i proza, 1 krležijanska, 2 panorame, još iz 1971., kajkavske lirike i panorame sa samoborske smotre, 1 pjesnička antologija kajkavskog 20. stoljeća), te barem 3 književnopovijesne kajkavološke monografije – spomenute dvije iz 1985. i jedna iz 2007.) onda zaključujemo kako Joža Skok u svojoj osobi i izvornom djelu *sažima razmjere* čitave **jedne zamišljane nam “akademije kajkavijane”**.

Konstante cjelokupnoga njegova književnopovijesnog, teoretsko-analitičnog i esejističkoga rada, pogotovu na primjeru kajkavskoga književnog odvetka, sadržane su i u *garestinskoj trilogiji*, i to prije svega u **ideji kontinuiteta kajkavske književnosti** (i poslije 1836.), ideji poetološkog moderniteta suvremenoga kajkavskoga pjesništva, te u dragocjenim književnim portretima, osobito u pristupu “fenomenu Krleža”, te portretima pojedinih pjesničkih osobnosti unutar “pokreta” suvremenoga kajkavskoga pjesništva (pogotovu onih od 70-ih godina 20. stoljeća nadalje).

Tako je i u Panopticum – značenje kojeg nam je termina uzorno razjasnio mr. sc. Ivo Zvonar pišući vrlo instruktivno i nadahnuto u časopisu *Kaj* (br. 4-5/2013.) o trilogijskom varaždinskom Skokovu divot-izdanju i prije njegova zaokruženja. Uzevši u obzir prvotno značenje panoptikuma (grč. etimologije) kao ‘zbirke voštanih figura’, zanimljivih rijetkosti – nameće

nam se asocijacija trajnosti i zaokruženosti, selektivnosti, pa i vječnosti.

U vezi sa strukturom i naraslim opsegom za čak 210 str., i to uvećanoga formata s obzirom na 1. izdanje (s A5 na B5 i 48 tekstova više, precizno je izbrojio mr.sc. Zvonar, u spomenutom *Kaju*), možemo reći kako je *Garestinski panopticum* iz 2013. (u nakladi varaždinskotopličkog Tonimira) dobio čitavu novu, zaokruženu knjigu više, a ne samo “obnovljeno i prošireno izdanje”. Brojčano, to 2. izdanje, dakle, s dobitnim “viškom” cijele samostalne knjige, sadrži čak 83 rada od kojih su 54 primarna autorska (autorka), a 29 je referentnih - kritičarskih svjedočenja o Skokovu djelu (u VI. poglavlju: *Autor u kritičkom zrcalu*). Za razliku od *panopticum*a iz 2007. koji tvori 35 tekstova, od kojih se autorove “varaždinske teme” ogledaju u kritičkom zrcalu 9 “svjedoka”. Obnovljeno izdanje ima i jedno poglavlje više – *Svjelja književne baštine* – u koje su prerasmještene dvije studije iz strukture pret hodnog panopticum'a.

Uz nadrastranje autobiografizma i žanrovski široki raspon tekstova Jože Skoka **između znanosti i ‘lijepa književnosti’**, uza sve narečeno valja naglasiti dodatnu vrijednost / znanstveni novum *Garestinskog panopticum*a u *ispravljanju tzv. književnopovijesnih nepravdi* spram određenih varaždinskih autora, poput studije o Peri Magerlu Gotalovačkom, na primjer. Izvan intelektualističke inercije i znanstvenog ziheraštva Joža Skok, dakle, hrabro zahvaća ne samo tabuizirana mjesta hrvatske povijesti, poput “Križnoga puta” (u tekstu *Petrijanečka postaja hrvatskoga križnoga puta*) nego i škakljiva, zamagljena mjesta hrvatske znanosti o književnosti, kao i ona presijecana apsurdnim demagoškim mačem (na primjeru zabranjene autorove nedužne panorame kajkavske lirike sa samoborske smotre 1971. *Horvačka zemlica* – krhko knjižno tkiva s utemeljenim književnim mjestom između Pavičeve (1958.) i Kuzmanovičeve antologije (1975.).

Ne samo *autobiografski eseji i zapisi*, ne samo *intimne dijagonale* s petrijanečkim rodanim koordinatama (u tekstovima *Zorkovičeva osobna iskaznica Petrijanca* i *Mikacova glazbena autobiografska kronologija* nego i cjelokupno književnoznanstveno djelo Jože Skoka vođeno je **jedin-**

stvenom metodologijom – koju je i sâm kao autor 2001. na Tribini Kajkavskoga spravišća (čiji je voditelj i dopredsjednik društva) govoreći o ispunjenju svoga životnoga puta kajkavštinom – definirao *književno-estetsko znanstvenim i organsko-govorno emotivnim pristupom*. Znanost, jezična izvornost i emotivnost u nepresušnim Skokovim knjižnim krugovima (u kojima prepoznajemo spontano nagnuće prema *simbolici*

broja pet, koji je “broj središta, sklada i ravnoteže”, simbol ‘univerzuma’, višeg reda /savršenstva’) rezultirali su trajnim dobitkom za središte hrvatske književne znanosti, dostojanstvo kajkavskog stvaralačkoga korpusa i kulturno-znanstvenog udjela šireg varaždinskog područja u temeljima hrvatske kulture.

Božica Pažur

ISPISAN ŽIVOTNI I PJESNIČKI KRUG

Ivica Jembrih Cobovički: VSE, KAK SI OSTAVIL, 2014.

Kada se okupljamo u prigodama predstavljanja knjiga, tad je uobičajeno da se najprije rekne koja o “glavnom krivcu”, naime, autoru zbirke, osobito pak stoga što je, kako stoji u impresumu, ona objavljena u povodu 75. godi-
ne njegova rođenja i 55. obljetnice književnoga rada. No, reći pritom nešto novo o Ivici Jembrihu, nakon njegovih četrdesetak zbirki, popraćenih nizom predgovora/pogovora/eseja o njegovom radu bio bi jalov posao jer bi se moglo malo toga reći novoga. Činjenica koja se mora spomenuti jest da je naš autor priznato ime, štoviše, živi klasik hrvatske kajkavske književnosti.

Zato je, umjesto općih, uvodnih formulacija najuputnije zaviriti u samu ovu zbirku o kojoj razgovaramo.

U našim razmišljanjima pođimo najprije od naslova. Naslov je uvijek transparent, barjak, perjanica, on sažima ili naglašava dominantno polazište i stav autorov. Ovaj mi se Jembrihov naslov čini ne samo kao autorovo polazište nego i kao temeljan za njegovu poetiku te ga stoga ubrajam među najbolje među svim naslovima njegovih zbirki. Zato što je silno konotativan i višeznačan. On, najprije, priziva autorovo ishodište, zavičaj; u njemu se ništa promijenilo nije (za razliku od autora); on može sugerirati i kao nečiju izjavu pjesniku, izjavu onih koji su (u fikciji) ostali na gruntu, to jest čiji duh, lik počiva uz to neizmijenjeno stanje i koji je pjesnika radostno dočekao čuvajući drage uspomene. A moguće je naslov tumačiti i kao autorovo skrušeno, nostalgično priznanje, kao kakva razmet-

na sina, koji se vratio svome početku, vrativši se doma u potrazi za najdražom, roditeljevom (očevom) rieči: *Vse kak si ostavil:/kljukuvača v kotu;/ očali, britva, špigelj/ v kište;/kosišče na plotu; rudarska lampa na zidu./ Merzla krušna peč. Vse kak si ostavil. Fali mi – tvoja reč.*

Sve pak povezuje Jembrihova motivacijska, tematska konstanta, njegov odnos prema zavičaju: on je, naime, ostao – eto, i sa svojih 75 ljeta – gregurevečki *dečec* koji se zapravo od svoga zavičaja otrgnuo nikad nije, što pak je svakako dobitak za *horvatski književni kaj*.

Zbirka je strukturirana četverodijelno, dva su poglavlja ispunjena kajem, druga dva standardom. Kao da već time Jembrih, potaknut obljetničkom zgodom, zbirkom želi ispisati zajednički nazivnik, budući da je dosad objavljivao na oba izraza, materinskom i normativnom. Neka mi Ivek ne zamjeri, ali štokavske stihove, poglavito u ovoj zbirci, ipak zasjenjuje njegov *kaj*, oni su motivski i formativno-strukturno gotovo isti, ali su lišeni specifične kajkavske melodičnosti te bih zato u ovoj prigodi ponešto napomenuo o njegovim stihovima na rodnoj kajkavštini.

Jer u njoj je Jembrih pravi, u njoj je svoj, nju, tu materinu *rieč* gorljivo brani.

Ovo nije samo *zbuntana*, gupčevska obrana *kaja*, nego – jer ne zaboravimo jezik je biće – svega što taj kaj nosi u sebi i priziva: djetinjstvo, dom, huste, polja, cujzeka, mujceke... Svega, dakle, što su književni toposi Ivica Jembriha. Reklo bi se, štoviše, da ovom zbirkom on u